

INSTITUTIONEN FÖR LITTERATUR,
IDÉHISTORIA OCH RELIGION

EN UNDERSÖKNING AV BEGREPPET 'READYMADE'-LITTERATUR
– med huvudfokus på Enrique Vila-Matas roman *Dublinesk*

AN INVESTIGATION OF THE CONCEPT 'READYMADE'
LITERATURE – with main focus on Enrique Vila-Matas novel
Dublinesque

Andreas Samuelsson

Termin: VT 2020

Kurs: LV1310, Examensarbete i Litteraturvetenskap, 15 hp

Nivå: Fördjupning

Handledare: Christer Ekholm

Abstract

Bachelor Thesis in Literary Science

Title : "An investigation of the concept 'readymade literature' – with main focus on Enrique Vila-Matas novel *Dublinesque*

Author : Andreas Samuelsson

Year : Spring 2020

Department: Department of Literature, History of Ideas and Religion

Supervisor: Christer Ekholm

Examiner: Camilla Borg-Brudin

Keywords: Enrique Vila-Matas; Readymade Literature; Marcel Duchamp; Readymade; 'reality hunger'

This essay examines the usage of the 'readymade'-technique in the literature by the spanish author Enrique Vila-Matas. Specifically in his novel *Dublinesk*. The concept 'readymade' was originally created by the french artist Marcel Duchamp and the term 'readymade novel' is now frequently used in articles covering the contemporary literature. The essay also has a comparative perspective when it comes to differences in usage and definition of the 'readymade'-tehnique between earlier époques and the contemporary. The aspects which are being emphasized in the articles is also found in some contemporary research on Vila-Matas' literature, even though it is not spcifically called 'readymade literature'. A conclusion in the essay is that Vila-Matas explicitly declared usage of the concept 'readymade' might have lead chritics and theorists even more to use the term in relation to his work, even though it is possible to look at most of his writings as taking place within the 'readymade' domain. Another result of the investigation is that some of the characteristics in the Vila-Matas novel rather seem to be part of a technique and genre of today which on several occasions is being called 'reality hunger'.

Innehållsförteckning

Inledning	4
Problemformulering, syfte och frågeställning	4
Metod och material.....	7
Teori.....	7
Tidigare forskning.....	14
Undersökning	19
Handling i det undersökta verket.....	19
En undersökning av berättartekniska grepp i verket.....	19
Sammanfattning/Slutdiskussion	25
Källförteckning	28
Tryckta källor.....	28
Otryckta källor.....	28

Inledning

Problemformulering, syfte och frågeställning

”In Paris, in the early days, there were 17 persons who understood the ’readymades’ – the very rare readymades by Marcel Duchamp. Nowadays there are 17 million who understand them, and that one day, when all objects that exist are considered readymades, there will be no readymades at all. Then Originality will become the artistic Work, produced convulsively by the artist *by hand*”.¹ Så låter delar ur det enigmatiska förordet – skrivet av Salvador Dalí – till Pierre Cabannes *Dialogues with Marcel Duchamp* (1971) i vilken den sjuttionioårige konstnären Duchamp öppenhjärtigt berättar om sitt liv och ser tillbaka på sin karriär. Under de senaste åren har begrepp som ’Duchampsk’ och framför allt ’readymade’ blivit relativt vanligt förekommande i artiklar, essäer och andra texter som har som gemensam nämnare att de behandlar nutida – mer eller mindre postmodernistisk, men framförallt kanske konceptuell – litteratur. Samtidigt så verkar begreppet betyda olika saker i olika sammanhang. Duchamp själv lyfter i Cabannes bok det faktum att bristen på originalitet är överhängande när det kommer till ’readymades’ och verkar vilja framhäva utmanandet av just tanken kring originalitet som varande en viktig aspekt i sammanhanget. Han talar till exempel om en replika av en ’readymade’ som ”delivering the same message”.² I ett annat avsnitt i boken säger han apropå sitt val av objekt för ändamålet att ”[i]t seemed perfect for these things that weren’t work of art, that weren’t sketches, and to which no art terms applied. That’s why I was tempted to make them” och att ”the choice of readymades is always based on visual indifference and, at the same time, on the total absence of good or bad taste”.³ Vad var det då som gjorde att det kändes angeläget för Duchamp – och de många samtida och efterföljande som gick liknande vägar eller inspirerades av konstnären – att åstadkomma detta under den aktuella epoken? Varför kände Duchamp ett behov av detta och vad är det som gör att begreppet i vår tid återigen aktualiserats?

I ”The Readymade Novel” (2015) talar Shaj Mathew om hur begreppet ’postmodernism’ har kommit att bli en alltmer vag och intetsägande beskrivning och lyfter istället en så kallad ’reality hunger’ – ett begrepp vilket härleds till David Shields manifest över samtida litteratur från 2010 med samma namn – och om hur formen har kommit att bli

---

¹ Pierre Cabanne, *Dialogues with Marcel Duchamp*, London: Thames and Hudson, 1971, s. 14

² Ibid., s. 142

³ Ibid, s. 48

viktigare och viktigare för författare när det kommer till att försöka omfamna så mycket som möjligt av verkligheten.⁴ Shields själv beskriver i en intervju i ”The essay Review” hur han i samband med att han en gång försökte skriva en roman och kämpade med att ta sig framåt i densamma plötsligt såg framför sig vad romanen försökte göra. På det här viset hittade Shields sedan sin form. Intervjuaren frågar om det är kollage-tekniken han syftar på, vilket Shields bekräftar. Han beskriver vidare i artikeln också hur hans manifest *Reality hunger* är en ”genre-crossing blend of criticism, memoir, philosophy. Also reportage, also fiction.” Det blir längre fram i intervjun också tydligt hur Shields med sitt begrepp ’reality hunger’ verkar åsyfta både ett slags samhälleligt tillstånd och ett tillvägagångssätt vad gäller att tillmötesgå och ifrågasätta detsamma på en och samma gång: ”[i]n Reality Hunger I say that we live in a complete media saturated, simulated culture, and as a result we crave the illusion of reality in our art. We really crave the real.” Shields fortsätter: ”[a]nd I just think that when a work like Reality Hunger [...] problematize this notion of the real, to me that’s interesting. And as traditional journalism is demolished by the Web, people turn towards nostalgic forms as a way to escape into comfortable, but perhaps – at least I think – outmoded definitions of reality”.⁵ I Mathews artikel nämns i sammanhanget i synnerhet en större grupp vilka också ofta tillskrivs en postmodernistisk stil, där namn som bland andra Enrique Vila-Matas, Teju Cole och Siri Hustvedt sägs ingå. Kollaget som teknik framhävs även här – såväl bestående av olika typer av skriv- och litteraturformer som dialoger med andra konstarter. Även foton och målningar är vanliga inslag, som exempelvis i W.G. Sebalds verk. Mathew fortsätter med att kalla de nämnda författarna för avantgarde-författare och hävdar att desamma gör anspråk på att få sina verk kallade för konceptuell konst (och sig själva för konceptuella konstnärer). ”This may be literature’s Duchampian moment. Welcome to the readymade novel”⁶, skriver han. De attribut som här tillskrivs ’readymade’-romanen är signifikativa för hur den generellt också beskrivs i andra mediala texter av idag. Flera av de övriga aspekter som också ofta lyfts – som till exempel ’intertextualitet’ och ’metafiktion’ – är dock inga nya företeelser. Men under postmodernismens paraply så verkar de båda till synes extra väl sida vid sida. En författare som oftare än andra omnämns i samband med ’readymade’-litteraturen och Duchampska tillvägagångssätt som författare är den spanske Enrique Vila-Matas. Även Mathew lyfter i sin artikel specifikt fram honom och skriver att dennes romaner ”show just

---

⁴ Shaj Mathew, ”The Readymade Novel”, *The New Republic* 2015:juli/augusti, s. 82

⁵ ”An Interview with David Shields”, red.: *The Essay Review*, <http://theessayreview.org/an-interview-with-david-shields/>

⁶ Mathew., s. 83

how deeply this literature-as-conceptual-art trend has permeated avant-garde contemporary literature”.⁷ I ”Literature and truth in Enrique Vila-Matas” av Vicente Lozano Díaz och Carmen Romero Sánchez-Palencia så citeras Vila-Matas själv kring den stil som han använder sig av i sitt skrivande och som ”combine essay and narrative”. Han säger också att det är en ”hybrid genre that stands out as a mixture of autobiography, reportage and invention” och att stilen hjälper till att utöka romanens potential i och med dess syntetiska kapacitet. I samband med detta nämner författaren också det engelska begreppet ’faction’ som ett vanligt tillvägagångssätt i nutida litteratur. Detta är en sammanslagning av ’fiction’ och ’fact’.⁸ Anmärkningsvärt i sammanhanget är också Vila-Matas egen relation till Marcel Duchamp. Denne gör ingen hemlighet av att Duchamp betytt mycket för honom och att det är en person som han håller högt vad gäller inspiration till sitt eget skapande. I essäsamlingen *Impón tu suerte* skriver Vila-Matas till exempel att tidigare nämnda *Dialogues with Marcel Duchamp* av Pierre Cabanne var en bok som han vid upptäckten av densamma i unga år insåg skulle komma att bli hans bibel och att han alltid sedan dess – 1972 – har haft den på översta hyllan på sitt skrivbord för att lätt kunna komma åt den.⁹ Vila-Matas funderar i essän om Duchamp över varför denne fortsätter att vara aktuell då, som han skriver, till exempel Picassos och Dalís stjärnor långsamt faller. Han kommer till en slutsats att det skulle kunna ha att göra med Duchamps ironi, skepticism och distans till det som romantikerna förstod som konstens religion.¹⁰ I en intervju i *Bomb* magazine berättar Vila-Matas om hur han arbetar med att helt slumpmässigt leta meningar som kan ge honom associationer till att leda – eller för den delen påbörja eller avsluta – texten vidare. Han säger att han till exempel kan öppna en bok och hitta en mening som verkar intressant och skulle kunna passa. Artikeln citerar Vila-Matas ordagrant som följer: ”I work with whatever phrase I get and free associate, readymade style. You can give me two completely different things that I will link in time and they’ll become a single sentence. That’s how my texts move forward, by association”.¹¹ Den amerikanske poeten och teoretikern Kenneth Goldsmith – myntare av begreppet ’uncreative writing’ och som vi får anledning att återvända till längre fram – är en av de som ofta har lyft Marcel Duchamp och ’readymades’ i relation till litteratur. I tidigare beskrivning av Vila-Matas kring sitt sätt att skriva går det att se en likhet med det kontextens värde som Goldsmith

---

⁷ Ibid.

⁸ Vicente Lozano Díaz, Carmen Romero Sánchez-Palencia, “Literature and Truth in Enrique Vila-Matas”, *Theory and practice in language studies*, 2018:5, s. 460

⁹ Enrique Vila-Matas, *Impón tu suerte*, Madrid: Círculo de Tiza, 2018, s. 204-205

¹⁰ Ibid., s. 207

¹¹ ”Enrique Vila-Matas by Lina Meruane, red.: *Bomb Magazine*, <https://bombmagazine.org/articles/enrique-vila-matas-en-espa%C3%B1ol/>

bland annat pratar om: ”[i]n uncreative writing, new meaning is created by repurposing preexisting texts”.¹² Detta ligger också i paritet med Duchamps egen tanke kring sina readymades. De aspekter som oftast framhävts i samband med ’readymade’-tanken historiskt sett har också just att göra med en tilltänkt effekt av vad användandet av själva konceptet skall ge. Frågan är då hur detta ter sig i de här aktuella sammanhangen. Är de aspekter som där knyts till Vila-Matas vad gäller begreppet gångbara? Syftet med denna uppsats är att undersöka om och hur den readymade-estetik som Enrique Vila-Matas i olika sammanhang explicit anslutit sig till kommer till uttryck i hans roman *Dublinesk* (2013). Min frågeställning är således som följer:

- I vad mån och på vilket sätt kommer en ’readymade’-teknik till uttryck i Enrique Vila-Matas roman *Dublinesk*?

Metod och material

Med utgångspunkt från och genom en komparativ läsning av ett antal artiklar och teoretiska texter som på olika vis behandlar begreppet ’readymade’-litteratur så kommer i denna uppsats en jämförelse göras med de historiska definitionerna av begreppet ’readymade’. Detta för att sedan undersöka till vilken grad den historiska karaktäristikan kvarstår och om nya aspekter eventuellt står att finna vid ett applicerande på litteratur. För att försöka komma till en slutsats kring detta så kommer en analys av tidigare nämnda verk – *Dublinesk* – av en av de i sammanhanget mest omtalade författarna, Enrique Vila-Matas, att göras. Verket i fråga kom först ut på spanska med titeln *Dublinesca* år 2010. Men jag har valt att arbeta med den svenska översättningen av Lena E. Heyman som kom ut år 2013. Vad gäller teori och tidigare forskning så är urvalet begränsat till det skrivet på spanska, svenska och engelska. I det förstnämnda fallet så har jag själv gjort översättningarna till svenska.

Teori

Relevant i sammanhanget – och kanske egentligen ett utgångsläge för undersökningen – är såklart att titta på vad Duchamp själv har sagt och tänkt om sina verk och tillvägagångssätt. Vi har redan sett några beskrivningar apropå dennes ’readymades’, men i *The Writings of Duchamp* (1989) – sammansatt av Michel Sanouillet och Elmer Peterson – så hittar vi ytterligare ett antal beskrivningar av konstnären själv. Duchamp talar här om vikten av

---

¹² Kenneth Goldsmith, *Uncreative writing*, New York: Columbia University Press, 2011, s. 35

”planning for a moment to come” och ’timing’ när det kommer till att presentera sina readymades.¹³ Med andra ord är sammanhanget och situationen samt den omgivande miljön här mycket viktigt. I samma bok beskriver även Duchamp benämningarna på och noterna om man så vill som han skrev till sina readymades, ofta bestående endast av en kort mening: ”[t]hat sentence instead of describing the object like a title was meant to carry the mind of the spectator towards other regions more verbal”.¹⁴ Denna språkliga aspekt är intressant i sammanhanget då det gäller att koppla Duchamp till det litterära, vilket vi genom ett antal exempel skall komma att se är högst relevant. I dialogerna med Pierre Cabanne berättar Duchamp om sina litterära upplevelser och förebilder. Mallarmé håller han högt, utan att riktigt kunna förklara varför. Lite av tjusningen verkar vara just att han inte riktigt förstår sig på honom. Men den författare som verkar ha gjort absolut störst intryck är Raymond Roussel. Duchamp berättar att det var tack vare Roussel som han fick sina idéer vad gällde ordleksliknande titlar och beskrivningar och hur han till exempel kunde lägga in ett komma eller ett adverb helt utan logik eller mening någonstans i titeln. I Roussels ordlekar fanns, säger Duchamp, en unik form av dold betydelse, en dunkel sådan. ”He gave me the idea” fortsätter han, ”that I too could try something in the sense of which we were speaking; or rather antisense”.¹⁵

I *Modernitetens fem ansikten* (2000) talar Matei Calinescu om Duchamps strävan ”mot ett övergivande av en estetik baserad på *ett yttre sken...*”.¹⁶ Nämnada beskrivning verkar kompatibel med Shaj Mathews ord om och refererande till David Shields begrepp ’reality hunger’ i detta att den – ofta av läsaren förväntade – fiktiva berättelsens sken skall monteras ned. Ett sken som är falskt. Calinescu skriver vidare: ”Duchamp skulle förmodligen ha instämt i Adornos åsikt (som den kommer till uttryck i *Philosophie der neuen Musik* och på annat håll) att traditionen i den moderna världen förfalskats, och att det egentligen inte finns någon tradition som inte förfalskats.”¹⁷ Detta går också väl ihop med just Shields, men även Goldsmiths tankegångar kring appropriering och plagiat vilket vi kommer att återvända till. Calinescu belyser också hur vanskligt det kan vara att alltför distinkt försöka skilja på modernism och postmodernism i det att han ger ett antal exempel ur och kommenterar Ihab Hassans ”POSTmodernISM. A Paracritical Bibliography” (1971) där just detta försök görs. Calinescu påpekar att större delen av de karaktäristika som Hassan vill tillskriva

---

¹³ Michel Sanouillet, Elmer Peterson, *The Writings of Marcel Duchamp*, Boston: Da Capo press, 1989, s. 32-33

¹⁴ Ibid., s. 141

¹⁵ Cabanne, s. 41

¹⁶ Matei Calinescu, *Modernitetens fem ansikten*, Falun: Dualis, 2000, s. 229

¹⁷ Ibid.

postmodernismen – egots kringspridande, radikal ironi, svart humor, delaktighet och en allmän, orsakslös och anarkistisk konst är några av exemplen – likaväl kunde vara en beskrivning av de gamla avantgarderna från tidigt nittonhundratals. Postmodernismen, skriver dock Hassan också, har ”strävat mot Anarkin, i djupare maskopi med ting som faller isär”.¹⁸ Just detta ’maskopi’ är extra intressant om man betänker att mycket av vår tids litteratur faktiskt har accepterat just sönderfallandet, främst när det gäller de stora narrativa och konventionerna – vare sig det är medvetet skapat av författarna i fråga eller ej – och snarare gör sitt bästa vad gäller att använda delarna till något nytt. I detta fall tänker sig Hassan dock förmodligen det söndrade som förblivet söndrat där till exempel Kenneth Goldsmith istället ser återuppbyggandet till såväl nya eller nygamla som repetitioner av gamla konstellationer och modeller. Calinescu själv skriver att postmodernismen har ”övergivit avantgardets stränga kritik och uttalat sig för en renoverings logik snarare än för en radikal förnyelse, man har inlett en livlig återuppbyggnadsdialog med det gamla och förflutna”.¹⁹ Det är dock värt att återigen här påpeka att termen ’postmodernism’ – trots att den omfamnar samtliga av de ovan nämnda aspekterna – ter sig alltför omfattande för att med fördel kunna urskilja och zooma in på mer specifika och detaljerade karaktärsdrag i vår tids litteratur. Calinescus ord ovan är dock intressanta av den anledningen att just den överlappande och dialogartade zonen där en slags renoveringsaspekt blir aktuell, verkar ha relevans för Vila-Matas romaner. I en konversation med Ulf Linde i dennes *Efter hand* (1985) så ombeds Duchamp kommentera dadaismen och kallar den då för en förnekelse och protest vilket han säger sig aldrig har varit intresserad av. ”Ens nej”, säger Duchamp, ”gör en bara beroende av vad man förnekar – ett ensamt nej är ju ingenting”. Han fortsätter: ”[m]in *Fontaine* var inget ’nej’ – jag försökte bara skapa en ny tanke för ett föremål som alla trodde sig veta vad det var. Allt kan ju vara något annat också. Det var det jag ville visa”.²⁰ *Fontaine* är ett av Duchamps mest kända verk och vi får anledning att återkomma till det senare.

Johan Gardfors har i sin avhandling *Åke Hodell – Art and Writing in the Neo-Avant-Garde* (2017) på ett utförligt vis beskrivit den svenska konkretismen med huvudfokus på Åke Hodells verk men också med beskrivningar av andra konstnärer och författare som var verksamma inom eller i relation till rörelsen. Denna under epoken – sextio- och sjuttioalet – ’neo-avantgardistiska’ rörelse är intressanta att betrakta och jämföra med nutida likartade strömningar. För visst används begreppet ’neo-avantgarde’ återigen, ca femtio till sextio år

---

¹⁸ Ibid., s. 132

¹⁹ Ibid., s. 248

²⁰ Ulf Linde, *Efter hand*, Uddevalla: Bonniers, 1985, s. 240

senare. Konkretismen är specifikt intressant i relation till 'readymade'-litteraturen av den anledningen att dess författare och konstnärer influerades mycket av just Duchamp och dennes tankar och tillvägagångssätt. Något som i några specifika fall mynnade ut i speciellt några verk med ett tillvägagångssätt påtagligt lika just det 'duchampska'. Intressant i sammanhanget är också det faktum att nutida teoretiker som exempelvis Kenneth Goldsmith och Marjorie Perloff tar upp just konkretismen och sätter denna och det 'duchampska' i ett gemensamt sammanhang. En övergripande och viktig aspekt inom konkretismen – något som också får sägas vara genomgående viktigt för avantgardismen i sig – är enligt Gardfors att bryta upp konventionella former och dess förväntade läsning samt "undermining the logic of language and meaning, for instance through attributing a new significance to a conventional word or letter".²¹ Själva ordet 'konkretism' kommer av ett tillvägagångssätt som i sig är just en konkret konsekvens av ambitionen att bryta upp konventionellt språk och dess mening. Nämligen det att använda de kvarvarande språkliga materiella byggstenarna (exempelvis bokstäverna utan någon som helst tillskriven mening eller betydelse) för att bygga något helt nytt. Varför återaktualiserades då begreppet 'readymade' och dess tillvägagångssätt på sextio- och sjuttioalet samt varför är det nu aktuellt igen? Här verkar det gå att spåra en viss skillnad, men också många likheter. Som tidigare nämnts så ville man i konkretismen komma ifrån invanda och färdiga betydelser och normer. Gardfors belyser vid flera tillfällen dadaismens metoder – exempelvis dess kollage- och montagearrangemang – som betydelsefulla för konkretismen. Detta är också aspekter som på många vis framträder i Marcel Duchamps verk och tillvägagångssätt. Nämnas bör, att Duchamp också under en period var delaktig just i dadaismen och dess skapande. En mängd likartade strömningar och rörelser spred sig också runt världen under denna period, exempelvis Fluxus och Situationismen. Vad gäller Marcel Duchamp och dennes 'readymades' så finns alltså dock en hel del likheter mellan dem och Åke Hodell och konkretisternas verk. Ett av Duchamps mest berömda verk är tidigare nämnda *La Fontaine*, urinoaren som konstnären ställde ut, signerad med "R. Mutt. 1917". Det sistnämnda var det enda Duchamp själv hade åstadkommit på verket i fråga, i övrigt såg urinoaren ut precis som den hade gjort då den kommit tillverkad från fabriken. Detta är en typisk 'readymade' och greppet har rört om markant i konstvärlden och framför allt vad gäller uppfattningen om vad som egentligen är konst. Duchamp-forskaren Ulf Linde beskriver i sin *Spejare* 'readymade'-begreppet på följande korta och informativa vis: "[e]n *readymade* var ett redan existerande föremål – i princip av vad slag som helst – som upphöjdes till rangen av

---

²¹ Johan Gardfors, *Art and Writing in the Neo-Avant-Garde*, Göteborg: Göteborgs universitet, 2017, s. 40

konstverk genom att presenteras som ett konstverk”.²² Åke Hodells *Bruksanvisning för symaskinen Singer Victoria Sewing Machine* från 1965 är ett exempel på en svensk ’readymade’. En trettiosex sidor lång manual för användandet av en Singer symaskin – men genom vars paratextuella aspekter avgör skillnaden mellan den ursprungliga faktiska manualen och det litterära verket med samma namn.²³ Detta att plocka något redan skapat ur en kontext och sätta in det i en ny – ibland med endast en liten förändring eller något tillskott – samt vad detta gör med verket och betraktaren, är ett typiskt Duchampskt grepp. Även betraktarens delaktighet i konstverket är ett starkt inslag i större delen av Duchamps verk. Ulf Linde skriver att denne från och med att ’readymade’-idén tog fart hos honom – såg ”verkets förhållande till betraktaren som den enda intressanta estetiska relationen.”²⁴ Duchamp hävdade att åskådarens insats bestod i att få verket att övergå från att vara stum materia till att bli ett konstverk och till och med att ”det är *betraktarna* som gör tavlorna.”²⁵

I *Dödslyckningar i semikolon* (2011) skriver Kristoffer Westin om begreppet ’främmandegöring’ som ett av de mer framträdande dragen inom den konkretistiska poesin.²⁶ Även Gardfors berör detta i sin avhandling. ’Främmandegöring’ myntades av Viktor Sjklovskij och de ryska formalisterna och handlade om ”litteraturens förmåga att avautomatisera vår varseblivning av världen” för att tala med Paul Tenngart.²⁷ Denne beskriver det fortsatt som följer: ”att göra det kända främmande, det vill säga att skapa distans till de föremål och företeelser vi stöter på hela tiden utan att verkligen se dem.”²⁸ Här ser vi alltså återigen detta med uppbyggande av syntaxnormer och konventionellt språk. Tanken om ’främmandegöring’ har likheter med ’readymade’-tekniken. Duchamp har också själv nämnt att hans samtid kanske ännu inte var helt redo för hans verk och att han satte mer tilltro till eftervärlden²⁹ Är vi redo nu? Har vi kanske att göra med det ”Duchampian moment” som talats om på flera ställen kring nutida litteratur?

Susan Tomaselli skriver på hemsidan ”Electric Literature” om John Holtens roman *The Readymades* som för övrigt delvis sägs vara baserad på ett borttappat Duchamp-
verk.³⁰ Boken målar upp ett fiktivt konstkollektiv, så väl baserat på verkliga förlagor som till

---

²² Ulf Linde, *Spejare*, Göteborg: Korpen, 1984, s. 43

²³ Gardfors, s. 202-203

²⁴ Linde, s. 45

²⁵ Ibid.

²⁶ Kristoffer Westin, *Dödslyckningar i semikolon*, Uppsala: Uppsala universitet, 2011, s. 9

²⁷ Paul Tenngart, *Litteraturteori*, s.17

²⁸ Ibid.

²⁹ Cabanne, s. 11

³⁰ ”A story about an unfinished love affair and readymade literature”, red.: *Electric literature*, <https://electricliterature.com/a-story-about-an-unfinished-love-affair-and-readymade-literature-john-holten/>

exempel dadaisterna, att ett flertal recensenter antog det som varande en verklighetsskildring. Greppet framställs som ett slags appropriering av ett faktiskt koncept och man ställer sig frågan huruvida detta då kan ses som en imitation eller ett skämt. Hon vidhåller att det definitivt inte kan ses som ett sådant. ”There may be more than a few metafictional tricks and turns in Johns work, but readymade literature is not an imitation, it is literature.” För att återigen också belysa den anade kopplingen mellan Vila-Matas och Duchamp så är det på sin plats att poängtera att Tomaselli till och med benämner Holtens bok som en ”Vila-Matasian, avant-garde pageturner”.³¹

Vad gäller nämnda John Holten-roman så står bland annat följande att läsa om boken på förlaget Broken Dimanches egen hemsida: ”The Readymades is not just a novel, but also an on-going ’fictitious event’, pushing against any sedate conception of what the literary novel can achieve today, at once not afraid of today’s ’reality hunger’, nor the legacy of postmodernism”.³² Här blir alltså den företeelse – ’reality hunger’ – som vi tidigare sett Shaj Mathew använda i sin artikel återigen aktualiserad. Återigen ser vi också att ’reality hunger’ och postmodernism antas kunna leva sida vid sida, eller snarare i en slags symbios. Klart verkar dock vara att man tenderar att skilja de båda begreppen åt. Får vi tro nämnda beskrivningar så verkar det alltså luta åt att readymade-romaner kan vara både postmodernistiska och försöka mätta en ’reality hunger’ på samma gång.

Värt att notera i sammanhanget är att detta med uppbrytandet av syntaxen och de språkliga konventionerna som ovan nämnts bär stora likheter med postmodernismens tankar om ett uppbrytande av de så kallade ’metaberättelserna’ – vilka Jean-Francois Lyotard nog får sägas vara den främste teoretikern kring och fadern till – som sägs dominera världen.³³ Det kan handla om såväl industrialismens narrativ som de stora religiösa och politiska. Här kan vi alltså sägas ha att göra med ett av de många historiska avantgardistiska drag som också ingår i postmodernismen. Skillnaden kan dock ses som den att Lyotard snarare beskriver nämnda tillstånd som redan varande en stor del av vårt samhälle. Snarare är dennes ton deskriptiv till skillnad från till exempel Marinetti och de italienska futuristernas starkt preskriptiva ton. Lyotard talar också om att världen nu istället består av en mängd ”petites histoires”, det vill säga massor av småberättelser och en till mycket stor grad fragmenterad värld.

---

³¹ Ibid.

³² ”The Readymades”, red.: *Broken dimanche*, <https://www.brokendimanche.eu/the-readymades-1>

³³ Jean-Francois Lyotard, ”The postmodern condition : A report on knowledge”, *Theory and History of Literature*, 1984:10, s. 15

Den tidigare nämnda poeten och kritikern Kenneth Goldsmith har framför allt blivit känd för sitt koncept ”uncreative writing” och sitt ivriga uppmanande till att klippa ut, samla in och apropriaera andras ord och texter. Han säger sig till och med uppmuntra till plagiering. Under de kurser som Goldsmith håller så uppmanas eleverna att inte på något vis söka efter originalitet eller det unika som ofta förespråkas i kurser i ”creative writing”. I en artikel i *The Chronicle of Higher Education* pratar Goldsmith bland annat om vikten av kontexten och om hur urvalet och sammanfogandet definierar och berättar lika mycket om oss som något annat och att det är omöjligt att undertrycka vårt självuttryckande som här kommer fram ändå. Goldsmith nämner Marcel Duchamp och dennes ’readymades’ tillsammans med verk av Francis Picabia och Walter Benjamin som avgörande faktorer vad gäller det faktum att ”[n]early a century ago, the art world put to rest conventional notions of originality and replication”.³⁴ Han hänvisar till poeten och konstnären Brion Bysin som har hävdad att litteratur ligger femtio år efter måleriet i somliga avseende och utvecklar det som följer:

[i]n the art world, since Impressionism, the avant-garde has been the mainstream. Innovation and risk taking have been consistently rewarded. But, in spite of the successes of modernism, literature has remained on two parallel tracks, the mainstream and the avant-garde, with the two rarely intersecting. Now the conditions of digital culture have unexpectedly forced a collision, scrambling the once-sure footing of both camps. Suddenly we all find ourselves in the same boat, grappling with new questions concerning authorship, originality, and the way meaning is forged.³⁵

Med detta i åtanke så minns vi också Mathews ord apropå readymade-romanen: ”[t]his may be literature’s Duchampian moment”. Faktum är att Goldsmith själv i en intervju med Centro de Cultura Digital talar om att litteraturen hundra år efter Marcel Duchamp äntligen intar en ”Duchampian strategy”.³⁶ Apropå tidigare nämnda konkretister så skriver han också i sin *Uncreative Writing* (2011) att ”[b]y envisioning the page as a screen, the concretists anticipated the way we would work with language in the digital world half a century later”.³⁷ Detta är även kompatibelt med den fragmenterade och kollageartade värld som Lyotard konstaterar att vi redan lever i.

Med ovan nämnda teori i minnet så verkar den verklighetsbildande aspekten vara ett drag som skiljer ’readymade’-begreppet då och nu. Detta då delvis baserat på att vi

---

³⁴ ”It’s Not Plagiarism. In the Digital Age, It’s ’Repurposing’”, red.: *The Chronicle of Higher Education*, <https://www.chronicle.com/article/Uncreative-Writing/128908>

³⁵ Ibid.

³⁶ ”Entrevista a Kenneth Goldsmith de UbuWeb”, red.: *Centro de Cultura Digital*, <https://centroculturaldigital.mx/busqueda?q=Kenneth+Goldsmith>

³⁷ Goldsmith, s. 36

enligt ett antal teoretiker lever i en fragmenterad värld som kräver ett likartat skildringssätt för att visa upp så mycket av densamma som möjligt. Både att visa upp den mängd nya kontexter som idag omger oss samt sätta saker i nya kontexter, verkar vara viktiga tillvägagångssätt. Detta till skillnad från då till exempel konkretismen som vi har sett framför allt verkar ha varit intresserad av att bryta upp kontexter och främmandegöra. Men gemensamt kan då sägas vara just kontexterna och sammanhangen samt vad ett modellerande och omskapande av desamma gör med betraktaren/läsaren och verket i sig. Shaj Mathews framhävande av 'reality hunger'-aspekten hjälper oss också att dra flera av de här slutsatserna. Han skriver till exempel att: "the means to the 'truth' proposed by Vila-Matas lie in something closer to the processes of conceptual art" och att "[j]ust as Marcel Duchamp asked if a urinal could be art, the readymade novel asks what literature can be, and what it should be in the future".³⁸ Att manifestet *Reality hunger* av David Shields som Mathew refererar till i sig är en dryga hundra sidor lång samling citat från genom tiderna kända författare, filosofer och teoretiker stryker under 'readymade'-tanken i samband med att skildra verkligheten. Här blir kollagetekniken också synlig. Shields beskriver i slutet av boken hur han motvilligt tvingats uppge de ursprungliga upphovsmännens namn, detta efter krav från förlagets jurister och följligen för att slippa upphovsrättsliga problem. Hans tanke var från början att publicera texterna helt utan angivande av upphovsmän, det vill säga en tydlig appropriering. Kan detta då sägas vara just ett exempel på vad nutida och framtida litteratur kan och skall vara? Sammanfattningsvis så skulle det övergripande ärendet för 'readymade'-litteraturen kunna sägas vara just detta: att ställa frågorna om vad en litteratur kan vara och att därmed också i vissa fall ge förslag på detsamma.

Tidigare forskning

I Shaj Mathews artikel "The readymade novel" som tidigare nämnts ges exempel på hur Enrique Vila-Matas kan gå till väga i sina romaner och som både liknar 'readymade'-tanken och konceptuell konst generellt sett. Romanen *En kortfattad introduktion till den bärbara litteraturen* (1985) beskrivs som en slags katalog över en svunnen avantgarde-era med konstnärer och författare som Walter Benjamin, Marcel Duchamp och Man Ray i handlingen. Boken är en slags kollageartad historia där många riktiga fakta och levnadshistorier utgör en del av historien men där ramberättelsen är Vila-Matas'. Dessutom, skriver Mathew, begärde sällskapet av sina medlemmar att de skapade "portable art, i.e., readymades à la Duchamps

---

³⁸ Mathew, s.83

box-in-a-suitcase”.³⁹ Här finns alltså en del readymade-tekniker involverade. Mathew nämner också romanen *Utan logik i Kassel* (2017) där Vila-Matas själv är en faktisk konstinstallation. Han ombeds av ansvariga på konstutställningen Documenta i Kassel att komma och sitta på en Kinarestaurang i utkanten av staden och skriva under en veckas tid. Romanen är en bitvis fikcionaliserad text kring författarens faktiska vistelse där på plats, men sägs i stora drag vara realistiskt återberättad. Ett Mallarmé-citat ur romanen återges i Mathews artikel som en beskrivning av vad denna litteratur försöker göra: ”[m]åla inte själva objektet, måla den effekt det framkallar”. Det nämns inte i artikeln, men i boken skriver Vila-Matas även att Mallarmé faktiskt var en av Marcel Duchamps främsta inspirationskällor.⁴⁰

En bit in i Vila-Matas roman *Dublinesk* så får vi reda på att protagonisten Riba nyligen har skrivit ett manifest som definierar ”fem absolut oundgängliga element för framtidens roman”⁴¹ De är enligt honom ”intertextualitet; kopplingar till poesi; medvetande om ett moraliskt landskap i ruiner; stilens överhöghet över handlingen; skrivandet uppfattat som en klocka som tickar, ständigt framåt”.⁴² Större delen av de här aspekterna har Riba, får vi reda på, plockat upp i Julien Gracqs roman *Le Rivage des Syrtes*.⁴³ Samma manifest, skriver Vicente Lozano Díaz och Carmen Romero Sánchez-Palencia i ”Literature and truth in Enrique Vila-Matas”, går att finna i Vila-Matas korta bok *Perder teorías* (2010) som publicerades ett litet tag innan men under samma år – 2010 – som det spanska originalet av *Dublinesk*.⁴⁴ Titeln på den förstnämnda verkar vara tagen från Fernando Pessoa's *En stoikers fostran* (2006) då Riba i *Dublinesk* i samband med manifestet citerar densamme som talar om ”den heliga instinkten att inte ha några teorier”.⁴⁵ Några av punkterna blir med nämnda artikels hjälp extra intressanta och påminner oss om vissa aspekter vilka vi tidigare har sett kan gå som kriterier för ’readymade’-litteratur. Det blir här påtagligt att ’intertextualitets’-begreppet också för Vila-Matas innebär en än större potential mot vad som kanske tillskrivs det i allmänhet. Vi har tidigare sett hur den spanske författaren använder kollagetekniken för att komma vidare i sina texter genom att sätta en fras i ett nytt sammanhang, något han kallar för en ”readymade style”. Men intertextualitetsbegreppet kan här ses som en möjlighet att öppna för ännu en dimension som vi även den tidigare har sett nämnas i samband med

---

³⁹ Ibid.

⁴⁰ Enrique Vila-Matas, *Utan logik i Kassel*, Stockholm: Tranan, 2017, s. 105

⁴¹ Enrique Vila-Matas, *Dublinesk*, Stockholm: Tranan, 2013, s. 11

⁴² Ibid., s. 11-12

⁴³ Ibid., s. 11

⁴⁴ Vicente Lozano Díaz, Carmen Romero Sánchez-Palencia, “Literature and Truth in Enrique Vila-Matas”, *Theory and practice in language studies*, 2018:5, s. 460

⁴⁵ Vila-Matas, 2013, s. 12

'readymade'-tanken, nämligen "the real". Då de svenska översättningarna inte riktigt ger det mångtäckande betydelseområde som det engelska ordet gör och det dessutom i sammanhanget framför allt har förekommit i engelska texter så kommer jag att använda mig av just ordet 'real' även fortsättningsvis i denna uppsats. Med detta i åtanke och i relation till den 'faction' som vi tidigare har sett att Vila-Matas säger sig använda sig av så blir det extra intressant då författarna till samma artikel i vilken detta framhölls också kommer in på det faktum att uppfattningen om vad som är 'real' och vad det skulle kunna innebära i och med detta kan breddas.⁴⁶ Det som benämns som ett postmodernistiskt tillvägagångssätt lyfts här: "[t]here is no longer a single structure underpinning reality that we can know, nor is there even a single representable reality or totality but instead all sorts of realities or forms of existence that touch, collide, superimpose and separate, generating all sorts of mixtures and combinations, a plurality comprising multiple heterogeneous éléments [sic!] that occur successively".⁴⁷ Men ur detta bryts just den utmärkande och typiska anspråksfullheten vad gäller vad som är 'real' och dess längtan efter och jakt på detsamma: "[t]he real is not just what happens or is produced, but also what each subject feels or experiences, even what they imagine. The essence is no longer in the actions of the subjects but instead in their behaviour, behaviour that includes their actions along with what they feel, experience, desire, fear or imagine while acting".⁴⁸ Detta går väl ihop med den 'reality hunger' som Shaj Mathew talar om genom David Shields. I samband med den av Vila-Matas punkter som handlar om "style over plot" så beskrivs världen i artikeln delvis via ett citat ur ett annat av dennes verk – *El mal de Montano* (2002) – som söndervittrad. Ordagrant säger huvudkaraktären från boken: "[...] I believe that the world has disintegrated, and one can only offer a credible image if one dares to show it in its dissolution".⁴⁹ Det talas här vidare om författarens och subjektets bitvis försvinnande i texten som ett sätt att presentera och acceptera denna söndrade värld men också som ett sätt på vilket hen kan tillåtas skapa sitt eget jag utanför konventioner och normer. Detta på samma gång som hen kan vara en del av och skapa världen. "Consequently...", skriver artikelförfattarna, "...all of Vila-Matas's works are an expression of this poetic principle in which style takes precedence over the plot. Whether they are novels or essays, they form a mosaic of texts, readings, citations and memories, real or not, that comment on each other and metamorphosize, breaking with the idea of a narrative continuum

---

⁴⁶ Lozano Díaz, Romero Sánchez-Palencia, s. 460

⁴⁷ Ibid.

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ Ibid.

or a higher logic to which they must answer". Vi minns när vi läser detta Vila-Matas egna ord om hur han arbetar med sin "readymade-style" för att komma framåt i sina texter. Än mer då artikeln vidare beskriver Vila-Matas verk som följer:

[t]hey are stories that create themselves in the course of their own writing, a narrative of events that sketch a chance counter to any idea of need and independently of the narrative causality of realist literature, tapestries that weave themselves capriciously in multiple directions, and in which philosophical reflection mixes with a fragment from a newspaper, a scene in a film, an anecdote or a biographical event, building a shared territory where the invented and the true coexist.⁵⁰

Vi kan nu se klara likheter med konkretismen och liknande tidigare 1900-talsavantgarden som nämnts ovan. En skillnad verkar dock vara att Vila-Matas i en mycket stor utsträckning använder sig av metaperspektiven och gör där igenom anspråk på att bredda romanens kapacitet – som han ju själv uttryckte det – genom att till exempel utöka 'real'-begreppet och där i kunna inkludera allt ifrån den skapande processen och författarens egna tankegångar till exempelvis de oanade effekterna som urvalet av kollagedelar enligt readymade-modellen gav, eller rentav de uteblivna effekterna. En kortare formulering: allt gör anspråk på att gå som 'real' i Vila-Matas romaner. Åtminstone nuförtiden: "[e]verything I have written recently is true or tries desperately to approach the truth. I do not like lying at all". Detta lät Vila-Matas enligt artikeln hälsa 2013.⁵¹

I "El infinito literario y la verdad en *Dublinesca* de Enrique Vila-Matas" av Yannick Llored görs en ingående analys av de rika inslagen av litteratur och litterära grepp i Vila-Matas verk och framför allt då i *Dublinesk*. Något som lyfts fram specifikt även här är intertextualiteten och hur Vila-Matas med hjälp av passager, citat och ord från andra texter skapar en antingen likartad eller närmast ny miljö och känsla etc för sina karaktärer och sin berättelse.⁵² I den specifika romanen är det gemensamma temat Dublin och det kanske mest väntade som Vila-Matas i och med detta gör är att plocka delar ur verk av kända irländska författare som James Joyce, Samuel Beckett och William Butler Yeats. Men tillvägagångssättet stannar inte vid att infoga passande citat för särskilda skeden i handlingen vilket dock sker på många ställen, utan Llored lyfter också det utvidgade och detaljerade vis på vilket Vila-Matas använder sig av till exempel poemet *Dublinesca* av Philip Larkin och historien "The Dead" ur James Joyces *Dubliners* dels i samband med den passage i *Dublinesk*

---

⁵⁰ Ibid.

⁵¹ Lozano Díaz, Romero Sánchez-Palencia, s. 464

⁵² Yannick Llored, "El infinito literario y la verdad en *Dublinesca* de Enrique Vila-Matas, uppsats (Nancy: Université de Lorraine, 2014), s.383-387

som i sig går direkt i dialog med James Joyces *Ulysses* (1922) både delvis genom form och handling då det är en begravning på plats i Dublin som har mycket likhet med Paddy Dignams begravning i *Ulysses*, men också för att skapa känsla och atmosfär för boken i sin helhet. Llored skriver att den djupa dynamik och interna arkitekturer dessa verk har erbjuder atmosfärer och en stil som möjliggör frammananden av olika tider, världar och stämningar i kombination med och mycket tack vare dess skarpa lyriska ton.⁵³ Här ser vi alltså hur Vila-Matas närmast approprierar till och med stämningar, känslor och uppbygganden men hur han i nya kontexter – vilket boken med undantag möjligtvis för en del av de mest irländska och Dublin-relaterade delarna får sägas innebära – får dem att fungera på andra vis. Vidare skriver Llored att berättaren i *Dublinsk* genom sitt poetiska språk i samklang med och i relation till de poetiska citat och stycken som används, ur semantiska sammanhang lyckas frigöra ord och symboler vilka sedan under romanens gång antar nya former och återtar gamla. Llored skriver att en del av de poetiska citat – eller readymades om man så vill – som används ihop med Vila-Matas skrivteknik får en kondenserande och isärfallande art och påverkan på narrativet och berättelsen.⁵⁴ Det är dessutom relevant att nämna i sammanhanget att en av punkterna i Vila-Matas manifest ju var: ”kopplingar till poesi”. Ovan ser vi hur han på flera vis använder sig av samma poetiska inslag för att utveckla sin text åt olika håll.

---

⁵³ Ibid., s.388

⁵⁴ Ibid., s. 393-394

Undersökning

Handling i det undersökta verket

Enrique Vila-Matas *Dublinsk* är i första hand en berättelse om en resa till Dublin som en före detta – nu pensionerad – förläggare ger sig ut på tillsammans med sina vänner. Detta för att hålla ett rekviem för dels Gutenberg-eran och den tryckta litteraturens epok, men också för *Ulysses* av James Joyce som av protagonisten tillika arrangören av resan hålls mycket högt och som han anser vara Gutenberg-erans höjdpunkt. Detta är dock själva ramberättelsen. Men boken behandlar många olika aspekter som till exempel en form av existentiell ångest som protagonisten Riba går igenom. Han tycker att både hans liv och världen befinner sig i nedförsbacke. Boken handlar också mycket om resande som ett försök till botemedel mot ångesten, men då också resande på olika plan. Både mentalt och fysiskt. Där i ligger också Ribas – som han själv uttrycker det i boken – ”kamp mot det välbekanta” i det att han försöker bryta sig ur det vardagliga mönstret och sätta sig i nya situationer.

En undersökning av berättartekniska grepp i verket

Om vi med de delar som här tidigare har lyfts fram i teori- och forskningstexterna i minnet tittar på Vila-Matas roman *Dublinsk* så är mycket riktigt den intertextuella aspekten och den påtagliga citatrikedom i boken något som sticker ut. I många fall används – vilket Yannick Llored ju påpekade – citaten som någon form av jordmån för nya stämningar, resonemang eller övriga spår i romanen men det är helt klart att de även används som ett slags bryggor, möjliga att infoga i texten, men inte nödvändigtvis påtagligt sammanhörande med temat, kontexten eller för den delen berättelsen i sig på speciellt många vis. Det verkar åtminstone inte så vid första anblicken. Som vi minns så nämner Vila-Matas i intervjun i BOMB magazine i samband med att han talar om den ”readymade style” han hävdar att han använder sig av också att det är så hans texter rör sig framåt, genom association. Det här blir extra intressant att ha i åtanke vid läsande av *Dublinsk* då många av de citat och fragment som dyker upp i början av romanen ter sig mer långsökta och tagna ur sin kontext än de som kommer senare. Författarens fria associerande verkar alltså ge många startskott utifrån vilka romanen sedan bitvis utvecklas och där nyansrikedom och detaljerna i somliga fall närmast verkar märkvärdiga och malplacerade men vilka vi kan ana används för att befästa den verklighetskänsla som tidigare har nämnts. Känslan blir ett kontinuerligt expanderande av texten och integrerande av allsköns aspekter i densamma. Ett oändligt utbyggande och

hopsyende. Anar vi här en ”reality hunger”? I de här fallen skulle det då kunna ses som en readymade-teknik som både fungerar som ett vidgande av perspektivet och berättelsen i sig. Ett exempel på detta ur *Dublinesk* är i början av boken då protagonisten Riba sitter och läser i en tidning vad Claudio Magris har sagt om James Joyces *Ulysses*. Detta är då Riba redan har bestämt sig för att göra en resa till Dublin tillsammans med några vänner för att hålla ett rekviem för Gutenberg-eran, inspirerad av begravningen i Dublin som äger rum i Joyces bok. Riba läser Magris ord att ”den cirkulära resa Joyce skriver om i *Ulysses* – den traditionella, klassiska, oidipala och konservativa – under mitten av nittonhundratalet ersattes av den linjära resan: ett slags pilgrimsfärd, en resa som hela tiden leder framåt mot en obestämbar punkt i oändligheten, som i rät linje stapplar fram mot intet”.⁵⁵ Den minsta gemensamma nämnaren här är given: *Ulysses*. Men citatet är intressant av den anledningen att det också går att peka på flera av de aspekter som är typiska för Vila-Matas skrivande och vilka vi också har sett nämnas. Formuleringen kring resan som ”hela tiden leder framåt mot en obestämbar punkt i oändligheten” får en också att inse att detta kan vara ett uttalande av Magris som Vila-Matas använt som utgångsläge för mycket av sitt romanbyggande. Om vi drar oss till minnes det manifest som tidigare nämnts och som förekommer några sidor tidigare än Magris-citatet i *Dublinesk*, men som först publicerades i *Perder teorías*, så var ju en av punkterna ”skrivandet uppfattat som en klocka som tickar, ständigt framåt”. I samma text som detta tas upp omnämns också just Claudio Magris som en för Vila-Matas viktig författare. Denne tas upp tillsammans med författare som W.G. Sebald och Sergio Pitol som exempel på författare som ”propose a new path for the novel, one that Vila-Matas explicitly follows”.⁵⁶ Magris-citatet kring *Ulysses* är typiskt för hur Vila-Matas kramar ur citaten in till sista droppen och använder sig av det mesta från dem som går att använda. Ribas tankar om sitt liv och tiden vilka knyter an till citatet, återkommer sedan romanen igenom på förnyade och flerfasetterade vis. Det här omnämnda Magris-citatet skulle kunna ses som en readymade i sammanhanget.

Vi ser här alltså hur Vila-Matas brukar olika upplägg för de citat och textutdrag han använder sig av. I nyss nämnda fall så finns minst en, och i somliga fall flera, gemensamma nämnare redan på plats. Men det finns andra fall, där han infogar ett citat som är mer eller mindre helt orelaterat till texten som han sedan använder det i, åtminstone där känslan ges av att det kan ha varit slumpmässigt utvalt eller upphittat. Det sistnämnda förefaller ha mer gemensamt med den Duchampska och ursprungliga betydelsen av en ’readymade’ då den tämligen främmande och nya kontexten tillför något närmast

---

⁵⁵ Vila-Matas, 2013, s. 30

⁵⁶ Lozano Díaz, Romero Sánchez-Palencia, s. 460

'främmandegörande' för att också återkoppla till Kristoffer Westin och dennes tankar om konkretisterna vilka som vi sett använde sig av ett liknande upplägg på sextio- och sjuttioalet. Detta tillvägagångssätt var ju också det vilket Vila-Matas själv, som vi minns, kallade för 'readymade style'. Vad som kan tänkas vara ett sådant exempel kan vi i romanen finna då Riba har hamnat in i farliga tankebanor och berättaren beskriver hur denne delvis genom att tänka på att han nästa månad skall åka till Dublin lyckas klara sig ur dem. Men också genom att "minnas en mening som Monica Vitti uttalar i *Den röda öknen*, en mening som sanningen att säga – inser han nu – är nästan lika farlig som det vansinnigaste och mest slutet privata East End kan vara: 'Det värker i mitt hår'".⁵⁷ Meningen återkommer senare vid upprepade och väldigt olika tillfällen i romanen men där författaren flätar in dem så att de ges en känsla av att passa in. Men dess här närmast halvabsurda uppdykande och utstickande från resten av kontexten tyder på att det skulle kunna vara en av de slumpmässigt upphittade och utvalda meningar som Vila-Matas säger sig jobba med. Just detta att låta protagonisterna eller karaktärerna i böckerna tänka på saker – allt mellan himmel och jord – är ett grepp som författaren använder sig av.

Kenneth Goldsmith har i samband med sitt förespråkande av 'appropriation' framhävt Walter Benjamins *Passagearbetet* (1990) som en föregångare till mycket av den kollagetekniksuppbyggda litteratur vi ser idag, och framför allt som en "literary roadmap for appropriation, one that is picked up across the twentieth century by writers as such as Brion Gysin, William Burroughs, and Kathy Acker, to name but a few, and one that points toward the more radically appropriative texts being produced today".⁵⁸ Benjamin själv, skriver Goldsmith, kallade det för en 'konstellation'. Benjamin hade skrivit sina inhämtade textfragment som han sedan byggde verket av, på olika kort som han ständigt blandade runt och lade in under olika kategorier i olika mappar. "In the end", skriver Goldsmith, "realizing that no passage could live forever in one category, he cross-referenced many entries, and those notations have traveled with the printed edition". Detta är en av de mängder av olika versioner av boken som skulle vara möjliga, en av de olika 'konstellationerna'.⁵⁹ Goldsmith belyser också det faktum att dagens teknologi och dess nätverk både bjuder in till och i många avseenden kräver just detta tillvägagångssätt. Han ger i samband med detta ett relevant och högst aktuellt exempel på hur frågan om upphovsrätt och plagiat kan bli problematisk och närmast omöjlig i internetmiljöer. Det handlar om den 3785 sidor långa antologin *Issue 1* från

---

⁵⁷ Vila-Matas, 2013, s. 44

⁵⁸ Goldsmith, s. 117

⁵⁹ Ibid., s. 115

2008, publicerad av tre stycken tidigare okända personer. Antologin innehåller texter av 3164 poeter. Det anmärkningsvärda i sammanhanget är dock att de blandats runt och förts samman med namnet på en annan upphovsman än den ursprungliga. En stor del av de namn som förekom i antologin förkastade det hela, men en mycket stor del välkomnade det. En av de poeter som mest högljutt av alla motsatt sig publikationen – påpekar Goldsmith – har själv ägnat stora delar av sitt liv åt att bygga kollageartade dikter baserade på urklipp och hopplock från andra upphovsmän. Så det intressanta i sammanhanget är då vad vi ser som appropriering eller stöld och vad som inte är det. Men den kanske mest anmärkningsvärda aspekten vad gäller detta förfarande – vilket är en av Goldsmiths huvudargument – är att appropriering i vår tid sker hela tiden. I synnerhet på internet. Den typ av publikationer – eller konstellationer om man då vill – som *Issue 1* innebär, lever vidare på nätet. De delas, omskapas eller sätts i nya kontexter. Här närmar sig också Goldsmiths tankar det som talas om i artikeln ”Literature and truth in Enrique Vila-Matas” där den utökade uppfattningen om vad som är ’real’ diskuteras. Goldsmith framhäver den starka graden av ’real’ och stryker under detta genom att poängtera att det är färdigskapade texter och fragment vi har att göra med. Han hävdar att uncreative writing här erbjuder ”a poetics of realism” som också flyttar delar av fokus från det faktiska innehållet i det citerade till kontexten och adderar frågan ”varför?” till upplevelsen. Det vill säga varför har just detta tillvägagångssätt använts och varför har just denna text valts?⁶⁰ Han talar till och med om en ”hyperrealism” i detta, ”the new writing is a realism beyond realism: it’s hyperrealist – a literary photorealism”.⁶¹ Till att börja med så har vi redan sett att det skulle vara högst möjligt att ställa dessa frågor till exempel kring tidigare nämnda citat om den röda öknen i *Dublinesk*, men ett annat exempel på passage i *Dublinesk* blir relevant att lyfta här. Det är ett stycke där det skulle kunna gå att prata både om ’readymade’ och appropriering på samma gång. Det handlar om en passage där Riba drömmer om New York som han älskar. Han tänker på en kväll då han tillsammans med sin vän Nietzsche går över Brooklynbron och känner sig som Sauls Bellow som när han stod uppe på bron kände det som om hela staden var hans och som en allsmäktig person. Vila-Matas skriver: ”[o]ch sedan berättade han, utan att nämna Bellow, att vandringen mot Brooklyn för honom innebar att återigen leta efter de dolda krafterna[...].⁶² Vila-Matas kan här alltså sägas beslagta ett speciellt stycke ur en författarbiografi och sätta in den på ett passande ställe i sin egen berättelse. På ett för Vila-Matas vanligt vis lägger han dock också en kommentar just om

---

⁶⁰ Goldsmith, s. 100-101

⁶¹ Ibid., s. 101

⁶² Vila-Matas, 2013, s. 110-111

protagonistens beteende i det att han faktiskt nämner det faktum att Riba inte säger något om Saul Bellow då han berättar för sin vän om känslorna han får där på bron.⁶³ Det skulle också gå att argumentera för att detta är Vila-Matas motsvarighet till Duchamps metakonst. En metalitteratur som ”literary photorealism” för att prata med Goldsmith.

Ett tema i *Dublinesk* är Ribas längtan till andra platser – reella som fiktiva – och hur detta oftast kan ses som romantiska drömmier. Mycket drömmer han om New York, men också – och nu inför sin resa extra mycket – om Dublin. Det skimmer och längtansfulla filter som byggs upp genom romanen tar frekvent sitt stöd i diverse olika citat, oftast ur annan litteratur. I samband med att Riba rest till New York för första gången så upptäcker han att han inte alls känner den lycka som han trodde att han skulle göra, ”omgiven av skyskraporna”⁶⁴, som han uttrycker det. Längtan till staden och den koppling till lycka han här gör likställs med hans barndomsminnen från att ha spelat fotboll på en bakgård i Barcelona. För att göra ett sista försök att bli lycklig där på plats så tänker Riba på att just spela fotboll på en bakgård, men istället i New York. Han inser då att det är just barndomsminnet som gör honom lycklig och inte New York, på något vis har associationerna korsats och vävts samman. Något som Vila-Matas på ett intressant sätt visar upp under romanens gång. Ett citat som detta deltema i boken byggs upp kring och som nämns i sin helhet i samband med ovan passage är det av Marcel Proust som lyder som följer: ”[...] som de människor som ger sig ut på en resa för att med egna ögon se en stad de drömt om, i tron att man i någonting verkligt kan få njuta av förtrollningen hos det drömda”.⁶⁵ Vid läsning av *Dublinesk* ligger det mycket nära till hands att ana att detta citat har legat till grund för ganska stora delar av romanen. En ready-made i form av ett tämligen kort – men komprimerat – citat blir alltså för Vila-Matas ett redskap att utveckla ett bra mycket större skede och sammanhang, ja en historia helt enkelt. Här har vi alltså att göra med en ’ready-made’ som fungerar som en slags miniatyrprototyp.

Romanen igenom talar Riba om att ta ”det engelska språnget”. Han skall lämna den franska litteraturen som han under mycket lång tid varit upptagen av och istället ta sig an den engelska. Detta är ett ständigt återkommande tema, boken igenom. På ett vis som liknar flera av de exempel vi redan sett så avslöjar Vila-Matas en bit in i boken varifrån han troligen har fått denna idé: ”[h]an behöver ta det engelska språnget. Även om han faktiskt måste ta ett språng i motsatt riktning mot det Sternes sentimentale resenär tog, för han tog ju, som den

---

⁶³ Ibid.

⁶⁴ Vila-Matas, 2013, s. 62

⁶⁵ Ibid.

engelsman han var, det franska språnget”.⁶⁶ Det verkar med andra ord vara från en karaktär av Laurence Sterne som Vila-Matas har fått tanken om språnget. I samband med ett funderande kring ovan aspekter så drar sig Riba plötsligt också till minnes något som han har läst av Julian Barnes. ”Och han börjar för sig själv tänka på några ord av Julian Barnes som han tycker passar bra för det här ögonblicket; Barnes säger att briter alltid har varit besatta av Frankrike, som för dem representerar början på skillnaden, inledningen till det exotiska”.⁶⁷ Andemeningen i detta citat passar väl in i romanhandlingen och Vila-Matas kan plocka delar ur det under resans gång.

De oväntade citaten och fragmenten i romanen är lättare att se just som readymades då de efter att ha hamnat i en helt ny kontext både bryter den syntax och den sammanhängande passage som texten innan dem inneburit – detta på samma gång som Vila-Matas lyckas få dem att också passa in – men samtidigt i och med detta också inleder något nytt med läsaren. Detta kan ses som ett exempel på Vila-Matas behov av en aktiv läsare som Mathew talade om. På Duchamp-vis bjuder han in läsaren att bli medskapare. Nya förutsättningar och vägar för berättelsen och texten att ta erbjuds i och med den nya och omruskande situation som infogandet av citaten innebär. Här kan vi också se likheten i konkretismen och Hodells texter i de främmandegörande aspekter som Gardfors och Westin talade om. Ovan nämnda citat och stycken hos Vila-Matas blir som ett annat uppbyggande språk. Ett exempel på en sådan mening hittar vi när Riba kommer att tänka på en mening av Mark Strand som han vill ta med i det worddokument han har för att lägga in minnesvärda citat och textrader i. ”Ett dokument som växer sig allt större nästan utan att det märks, som om meningarna som möts i det faller ’i form av stora flingor, som snö en vindlös dag uppe i bergen’ som Dante skrev i *Inferno*”.⁶⁸ Ett komiskt citat i sammanhanget, något som ruskar om men samtidigt – som vi minns Vila-Matas uttrycka det – driver texten framåt.

---

⁶⁶ Ibid., s. 80

⁶⁷ Ibid., s. 78

⁶⁸ Ibid., s. 127

Sammanfattning/Slutdiskussion

Sammanfattningsvis så skulle som vi sett de många litterära citat och färdiga ingredienser, resonemang, karaktärer, stämningar, etc som Vila-Matas använder sig av för att bygga sin roman kunna ses som 'readymades'. En del mer självklara än andra. Men det verkar som om den spanske författarens teman emellanåt kanske också bjuder in till att uppfatta formen och strukturen som totalt dominerande, även när så inte nödvändigtvis är fallet. Mycket kanske på grund av dennes eget uttalande för "formen framför allt". Ett sådant tema är som tidigare har nämnts: "medvetande om ett moraliskt landskap i ruiner". Det är inte bara det moraliska landskapets nutida beskaffenhet som Vila-Matas ägnar sig åt att beskriva, utan landskapets och samhällets upphackade och sönderfallna tillstånd i allmänhet. Det skulle – vill jag hävda – gå att se de drag av acceptans kring det rådande världsliga tillståndet som ett ytterst postmodernistiskt drag. Som tidigare har nämnts så talar Lyotard om de isärfallande stora metaberättelserna och de ersättande "petites histoires". Alla dessa varierande småberättelser torde kunna framträda i mängder av olika små storlekar och dessutom anta närmast minimala former. Så pass minimala att de i en kollageartad framställning – till exempel då hos Vila-Matas – närmast liknar just 'readymades'. Vi har ju sett att Vila-Matas ägnar sig åt den här typen av skrivande, men i en del fall tenderar dennes texter och tillvägagångssätt att snarare knyta an till den 'reality hunger' som vi tidigare har läst om och mer precist till Kenneth Goldsmiths begrepp 'hyperrealism'. För att visa upp den faktiska citatuppbyggda, approprierade och kollageaktiga verkligheten och samtidigt väcka frågor och tankar om densamma så brukas en "poetics of realism", för att återigen tala med Goldsmith.

Matei Calinescu talade om den renoverande/dialogartade relationen till det förgångna som ett av de mest utmärkande postmodernistiska dragen. Som vi har sett så skulle en sådan relation dels kunna ses i det faktum att 'readymade'-tekniken återigen plockas fram och används, men också i det att äldre citat och fragment väljs ut och infogas i verket i fråga. 'Readymade'-teknikens uppdykande på nytt kan ses som en avantgardets återkomst rent greppmässigt, men syftet verkar vara mer mångbottnat än det var i begynnelsen. Anspråksfullheten är enorm och allt görs för att – som Vila-Matas själv skrev – nå så nära det sanna och verkliga som möjligt.

I en symbios med det bitvis närmast självspelande pianot som internet och den digitaliserande faktorn innebär vad gäller fragmentering, sammanfogande och till och med appropriation, så framlever människan sitt postmoderna liv. Kenneth Goldsmiths talar om att

det redan nedbrutna språket – diskurserna, metaberättelserna etc – ligger utspritt i fragment över världen och att vi nu jobbar med att sammanfoga det igen.⁶⁹ Här ser vi Marcel Duchamps 'readymade'-teknik i en av dess mest aktuella former. Världen byggs delvis på ett nytt vis, men delvis också som det en gång har varit. Alternativt så skildrar vi bara – vilket Vila-Matas bitvis då skulle kunna sägas syssla med – världen som den är i och med vår djupa 'reality hunger'.

De mer utpräglade 'readymades' som Vila-Matas faktiskt verkar använda sig av har dock som vi har sett och vilket författaren själv har påpekat, en funktion som sammanlänkande byggstenar, men också som drivmedel för att föra berättelsen framåt. En fråga som dock dyker upp i sammanhanget är om inte bruket av 'readymade'-liknande tillvägagångssätt hos Vila-Matas i kombination med dennes uttalade dragning åt det Duchampska samt lyftande av konstnären i fråga till höjderna gör kritiker och teoretiker alltför ivriga att pressa in fler aspekter i samma fack. I samband med det Mallarmé-citat som vi tidigare har sett att Shaj Mathew tar upp, där den franske poeten uppmanar till att måla den effekt som tinget frambringar istället för tinget självt, så nämns också det faktum att Vila-Matas kräver en aktiv läsare. Detta understryks genom att citera en kurator på konstutställningen i Vila-Matas bok *Utan logik i Kassel* som låter hälsa: "art is art, and what you make of it is up to you".⁷⁰ Frågan är dock om Vila-Matas verkligen lyckas måla den effekt som verket har på läsaren och det som detta möte innebär? Marcel Duchamp kallade sig för en metakonstnär. En konstnär som gjorde konst om konst. Där någonstans skulle vi kanske se ytterligare likheter mellan Duchamp och Vila-Matas då den sistnämnde, som tidigare har nämnts, i allra högsta grad får sägas skriva metalitteratur. Men frågan är i det aktuella fallet varför Mathew kopplar förmågan att kunna måla – eller i det här fallet skriva – den effekt som objektet (romanen i detta fall) framkallar till behovet av en aktiv läsare? Här verkar det mer som att en tidigare kännedom om det typiskt Duchampska av Mathew har slagits ihop lite väl snabbt. En sammanfattande slutsats är att det rent tekniska tillvägagångssättet vad gäller 'readymade'-konsten – att lyfta saker ur sitt sammanhang och sätta in i nya – helt klart brukas av Enrique Vila-Matas, men i sina försök att utvidga perspektiv så verkar författaren inte bara göra anspråk på att utvidga romanens potential vilket tidigare har nämnts, utan lyckas också väcka frågor hos oss om var gränsen för själva 'readymade'-tekniken och dess användningsområde går. Frågor som: vad kan sorteras in under "färdigskapat"? Stämningar?

---

⁶⁹ "Sucking on words", red.: *UbuWeb Film*, http://www.ubu.com/film/goldsmith_sucking.html

⁷⁰ Mathew, s. 83

Passageuppbygganden? Strukturer på en roman (som i det i detta fall mest uppenbara exemplet *Ulysses*)? Detta har han som vi sett dessutom ofta lyckats med just genom att faktiskt använda sig av en mer klar 'readymade'-teknik. Utifrån det här perspektivet så skulle Vila-Matas mycket väl kunna sägas använda sig av en slags allomfattande 'readymade'-teknik. Men via läsningen av *Dublinesk* och med hjälp av de tidigare forskningsanalyserna så har vi kunnat konstatera att en hel del av de grepp som författaren använder sig av också verkar tillhöra en nutida genre där en del ambitioner och anspråk framträder och dominerar mer än andra samt skiljer sig en aning från äldre ambitioner. Så till exempel den strävan efter sanning i allt – som både Vila-Matas själv har antytt och som framhävs i den 'reality hunger' och 'hyperrealism' som vid återkommande tillfällen har belysts i uppsatsen. Mycket av detta – till exempel strävan bort från invanda konventioner och syntaxer – har vi dock sett även i den historiska 'readymade'-tekniken. Men i det litterära sammanhanget så tar Vila-Matas det till nya nivåer och dimensioner.

Källförteckning

Tryckta källor

Pierre Cabanne, *Dialogues with Marcel Duchamp*, London: Thames and Hudson, 1971

Vicente Lozano Díaz, Carmen Romero Sánchez-Palencia, "Literature and Truth in Enrique Vila-Matas", *Theory and practice in language studies*, 2018:5

Enrique Vila-Matas, *Impón tu suerte*, Madrid: Círculo de Tiza, 2018

Kenneth Goldsmith, *Uncreative writing*, New York: Columbia University Press, 2011

Michel Sanouillet, Elmer Peterson, *The Writings of Marcel Duchamp*, Boston: Da Capo press, 1989

Matei Calinescu, *Modernitetens fem ansikten*, Falun: Dualis, 2000

Ulf Linde, *Efter hand*, Uddevalla: Bonniers, 1985

Johan Gardfors, *Art and Writing in the Neo-Avant-Garde*, Göteborg: Göteborgs universitet, 2017

Ulf Linde, *Spejare*, Göteborg: Korpen, 1984

Kristoffer Westin, *Dödslyckningar i semikolon*, Uppsala: Uppsala universitet, 2011

Jean-Francois Lyotard, "The postmodern condition : A report on knowledge", *Theory and History of Literature*, 1984:10

Enrique Vila-Matas, *Utan logik i Kassel*, Stockholm: Tranan, 2017

Enrique Vila-Matas, *Dublinsk*, Stockholm: Tranan, 2013

Yannick Llored, "El infinito literario y la verdad en *Dublinesca* de Enrique Vila-Matas, uppsats (Nancy: Université de Lorraine, 2014)

Otryckta källor

Shaj Mathew, "The Readymade Novel", *The New Republic* 2015:juli/augusti

"Enrique Vila-Matas by Lina Meruane, red.: *Bomb Magazine*,
<https://bombmagazine.org/articles/enrique-vila-matas-en-espa%C3%B1ol/>

”A story about an unfinished love affair and readymade literature”, red.: *Electric literature*, <https://electricliterature.com/a-story-about-an-unfinished-love-affair-and-readymade-literature-john-holten/>

”The Readymades”, red.: *Broken dimanche*, <https://www.brokendimanche.eu/the-readymades-1>

”Entrevista a Kenneth Goldsmith de UbuWeb”, red.: *Centro de Cultura Digital*, <https://centroculturadigital.mx/busqueda?q=Kenneth+Goldsmith>

”Sucking on words”, red.: *UbuWeb Film*, http://www.ubu.com/film/goldsmith_sucking.html

”An Interview with David Shields”, red.: *The Essay Review*, <http://theessayreview.org/an-interview-with-david-shields/>